

Interpunkcija

2013. gads

- **Vēlos noskaidrot, vai būtu pareizi rakstīt šādi: „Kamera nodrošina 67-kārtīgu palielinājumu”?**

V. Skujiņa norāda: „Defisi lieto, lai savienotu simbola nozīmē lietotu burtu vai skaitli ar salikteņa pamatdaļu, ko patstāvīgi nelieto, piemēram, T-veidīgs, 50-procentīgs, 60-gadīgs. Latviešu valodā nav pieņemts ar defisi piesaistīt vārda galotni vai izskaņu, piemēram, 1997. gads, nevis 1997-tais gads.” (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 120. lpp.)

- **Vai vēstules nobeigumā pēc *ar cieņu* vai *cieņā* jāliek komats?**

Komats pēc *ar cieņu* vai *cieņā* nav jāliek, jo tam nav gramatiska pamatojuma. Citādi tas būtu, ja vēstules nobeigumā tiktu izmantotas frāzes *cerot uz sadarbību, vēlot veiksmi, cerot uz drīzu atbildi*, jo tad veidotos divdabja teiciena konstrukcija.

- **Vai tādi vārdi kā *arī, tikai, vienīgi* u. tml. ir iekļaujami divdabja teicienā? Piemēram, *To var panākt, tikai lietojot piemērotus līdzekļus* vai *To var panākt tikai, lietojot piemērotus līdzekļus*.**

„Ja divdabja teiciena priekšā ir partikulas *arī, jau, pat, tikai, vienīgi*, tās parasti tiek savrupinātas kopā ar divdabja teicienu resp. absolūtā datīva teicienu. *Kažoku velk, tikai salam iestājoties.*” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 300. lpp.) Iepriekšējā izdevumā (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zinātne, 1969, 279. lpp.) minēti arī šādi piemēri:

Šaurā gaitenī divi pretimnācēji var izšķirties, tikai nostājoties sāniski.

Uzzīmēt tos var, tikai izlasot līdz galam visu darbu, iemīlot un izprotot.

Tikai paklausot viņa padomam, Zemgalei izdevās pārtraukt ordeņa postīgo iebrukumu un noslēgt mieru.

Arī Raiņa kapa pieminekli veidojot, viņš nav gribējis radīt reālu dzejnieka tēlu.

Vienīgi pakārtojojot sevi sabiedrības ideāliem un mērķiem, dzejnieks rod īsto saturu savai dzīvei un daiļradei.

Lūst vētrā vientuļais koks, pat pie zemes krizdams, tas nedzird sava kritiena atbalsu.

Tāpēc teikumā *To var panākt, tikai lietojot piemērotus līdzekļus*, pieturzīme ir lietota pareizi.

- **Vai komats ir nepieciešams, ja divdabja teicienu ievada saiklis *un*?**

„Ja divdabja teiciens ar vienojuma saikļiem pievienots pie citiem teikuma vārdiem vai teikuma komponentiem ar to pašu jēdzieniski sintaktisko funkciju un nozīmi, **saiklis aizstāj savrupinājuma pieturzīmi un blakus saiklim komats nav vajadzīgs**. Piemēram, *[..] jāmāca apvīlēt sānu virsmas pēc izmēriem un ievērojot leņķus; Viņas maksā par tām savu dienas algu, ko, ganos iedamas, nopelna vai lūkus plēšot pa mežiem.*” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 300. lpp.)

- **Vai komats nepieciešams, ja divdabja teiciens seko ievadītārvārdiem *t. sk.*, piemēram, *t. sk., izmantojot internetu*?**

„Ja divdabja teiciens pievienots aiz paskaidrojamā iesprauduma ievadītāgvārdiem *īpaši, sevišķi*, vai tml., divdabja teiciens no šī ievadītāgvārda atdalāms ar komatu. Piemēram, [...] *it īpaši, ceļot lauku ražību; Jābūt ļoti uzmanīgiem, jo sevišķi, ejot pa trauslo pavasara ledu.*” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 301. lpp.) Līdzīgi arī piemērā t. sk., izmantojot internetu, divdabja konstrukcija atdalāma ar komatiem.

• **Vai frazeoloģismi kā *varēdams, kā mācēdams, cik prazdams* u. tml. uzskatāmi par divdabja teicieniem un atdalāmi ar komatiem?**

Kā norāda A. Blinkena, šādi divdabja savienojumi runā ar pauzēm parasti netiek savrupināti. „Tiem izveidojusies arī tāda īpaša stilistiski semantiska nokrāsa – tie izsaka darbības intensitātes pakāpi. Te rakstītājam ir iespēja brīvi izvēlēties, likt komatu vai ne – komata lietošana ir fakultatīva. Taču divdabim ar izskaņu *-dams* var būt arī izteicēja funkcija: *Kur iedama, tautu meita? / Izlocīju valodiņu, kādu pati gribēdama.* Tādā gadījumā šim divdabja savienojumam ir arī palīgteikuma nozīme, kas prasa komata lietošanu.” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 301.–302. lpp.)

• **Vai *diemžēl* uzskatāms par iespraudumu un liekams komatos?**

„Ar komatiem nav atdalāmi vārdi *laikam, varbūt, diemžēl, droši vien, acīmredzot*, kas mūsdienu latviešu literārajā valodā ieguvuši nepārprotamu modālu nozīmi. *Bet Vilnis diemžēl varēja diezgan maz. Veide jūru droši vien pazīst labāk nekā mēs visi kopā.*” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 259. lpp.)

• **Kā tekstā pareizi uzrakstīt izsaukmes vārdu *tpū*, trīs reizes atkārtojot?**

Izsaukmes vārdu pierakstā izmanto defisi jeb savienojuma zīmi: „Defisi lieto interjekciju, īpaši dažādu dzīvnieku balsu un citādu skaņu atdarinājumu attēlojumos starp atkārtojumiem vai stieptajiem skaņu atdarinājuma elementiem.” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 407. lpp.) Tāpēc konkrēto izsaukmes vārdu pareizs pieraksts būtu: ***Tpū-tpū-tpū!***

2012. gads

• **Vai teikuma fragmentā *ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienību un it īpaši tā 19. pantu* [...] pirms un ir liekams komats?**

„Ja iespraudumus, kam ir ievadītāgvārdi (*it*) *īpaši, (it) sevišķi, galvenokārt, arī, pat, parasti, retāk* u. c., ievada *un, bet, kā*, tad šie vārdi pieder pie iesprauduma: ***daudzu puķu, un it īpaši rožu, smarža ir visiem tīkama.*** Nepareizi ir uzskatīt, ka šādā teikumā vārds *rožu* saistīts ar vārdu *smarža*, un komatu nelikt.” (Koluža, R. *Tā vai šitā. Latviešu valodas rokasgrāmata 9.–12. klasei*. Lielvārde : Lielvārds, 2003, 72. lpp.). Līdzīgi norāda arī A. Blinkena: „Ja ar (*it*) *īpaši, (it) sevišķi, galvenokārt* u. tml. ievadītus paskaidrojumus iepriekšējam vārdam piesaista ar saikļiem *un, bet*, tad arī šie saikļi pieder pie iesprauduma un viss iespraudums no pārējās teikuma daļas atdalāms ar pieturzīmēm no abām pusēm. Piemēram, *Viņš ir nosvērts, atturīgs, pret kolēģiem, un īpaši Frenku, laipns* (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2010, 270. lpp.).

• **Vai biļetena vairākvārdu nosaukumā visi patstāvīgi vārdi rakstāmi ar lielajiem burtiem?**

Biļetens – 1. 'Iss iespiests oficiāls ziņojums par kādu sabiedrībai nozīmīgu notikumu'; 2. 'periodisks izdevums, kurā parasti atspoguļoti kādas iestādes, organizācijas darba rezultāti'; 3. Balsošanai paredzēta lapa ar datiem par vēlēšanu kandidātiem (vai kandidātu); 4. *sar.* Darba nespējas lapa (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 90.–91. lpp.).

Tā kā biļetens ir periodisks izdevums, visi patstāvīgi vārdi tā nosaukumā būtu jāraksta ar lielajiem burtiem, arī LZA TK biļetena nosaukums „Terminoloģijas Jaunami” rakstāms ar lielajiem burtiem.

2011. gads

- Vai izsauksmes vārdu **ak** izteicienā **ak tu** atdala ar komatu?

- **Vai izsauksmes vārdu ak izteicienā ak tu atdala ar komatu?**

Izsauksmes vārdus *ak*, *ai* ar komatu šādos izteicienos neatdala. Ar pieturzīmi atdala visu interjektīvo savienojumu *ak tu*, *ak tu dienīņ*, *ak (tu) dievs*, *ak kungs*, *ak mūžs*, *ak tu tētīt*, *ak tu pagāns*, *ak tu mīļo dieviņ* (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga: Liesma, 1969, 325. lpp.).

2010. gads

- **Kā pareizi lietot pēdiņas?** Esmu dzirdējusi, ka abām pēdiņām jābūt augšpusē, bet vai tām jābūt taisnām vai apaļām? Vai vispār tam ir kāda nozīme?
- **Vai drīkst iespraudumu no vienas puses atdalīt ar komatu un no otras ar domuzīmi?** Piem., tas notika Rīgā vai, *pareizāk* – Pierīgā. Vai šajā piemērā iesprauduma beigās tomēr jāliek noslēdzošais komats un domuzīme ir fakultatīva?
- **Vai pēc kola var sekot liels burts?** Piem., mūs var atrast: *Tuvu* Rīgas centrālajai daļai – Latgales priekšpilsētā?
- Vai pēc vārda **minūte** saīsinājuma liekams punkts?

- **Kā pareizi lietot pēdiņas? Esmu dzirdējusi, ka abām pēdiņām jābūt augšpusē, bet vai tām jābūt taisnām vai apaļām? Vai vispār tam ir kāda nozīme?**

Par pēdiņu lietojumu dažādos avotos ir atrodami atšķirīgi uzskati, taču uzreiz jāsaprot, ka šo jautājumu neviens neregulē un nekontrolē, tāpēc varam izteikt tikai savu viedokli. Latviešu valodā, pamatojoties uz rakstu tradīciju, pēdiņas vispirms atver (pēdiņas teksta lejā) un pēc tam aizver (pēdiņas augšā). To apstiprina arī A. Blinkena savā grāmatā „Latviešu interpunkcija”: „Ar vienu un to pašu nozīmi mūsdienu latviešu literārās valodas iespiestajos tekstos lieto gan apaļas („”), gan stūrainās pēdiņas (<< >>). Rakstot ar roku, lieto tikai apaļās pēdiņas.” (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009, 398. lpp.)

Savukārt par autoru uzskatu dažādību liecina, piem., šāds citāts: „Iespiestā tekstā lieto galvenokārt apaļās pēdiņas (“ ”); tās liek tekstam no abām pusēm un augšā” (*Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata*. Rīga : Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006, 68. lpp.). Daudzi pēdiņas nelieto vispār, tās aizstājot ar tekstu slīprakstā vai citā grafiskā izcēlumā, taču skolu mācību programmās nekas nav mainījies, tāpēc arī mēs ieteiktu atsaukties uz klasiskām vērtībām un lietot pēdiņas pēc A. Blinkenas ieteikuma. Savukārt pēdiņu taisnumu vai apaļumu nosaka tehniskās iespējas, apgāda tradīcijas vai autora vēlme, nevis normatīvi norādījumi.

Vai drīkst iespraudumu no vienas puses atdalīt ar komatu un no otras ar domuzīmi? Piem., tas notika Rīgā vai, pareizāk – Pierīgā. Vai šajā piemērā iesprauduma beigās tomēr jāliek noslēdzošais komats un domuzīme ir fakultatīva?

Iespraudumus atdala ar vienādām pieturzīmēm, tāpēc minētais piemērs pareizi būtu rakstāms: Tas notika Rīgā vai, **precīzāk [sakot]**, – Pierīgā. Domuzīme patiešām šajā gadījumā ir fakultatīva, taču teikuma skaidrības labad būtu ieteicams to lietot.

- **Vai pēc kola var sekot lielais burts? Piem., mūs var atrast: Tuvu Rīgas centrālajai daļai – Latgales priekšpilsētā?**

Tradicionāli ar lielo burtu jaunu teikumu (domu) rakstām tikai pēc punkta, tātad – pēc pabeigtas domas. Ar kolu nebeidzas teikums, tieši pretēji, – seko uzskaitījums, tāpēc teikuma turpinājums nav jāraksta ar lielo burtu.

To apstiprina arī vairāki avoti, vienlaikus atzīstot, ka praksē sastopams arī pretējais. Piem., V. Skujiņa raksta: „Kolu lieto teikuma vidū, tāpēc aiz tā nākošais vārds rakstāms ar mazo sākumburtu. Lietvedības praksē šī likumība tiek pārkāpta.” (*Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 118. lpp.)

- **Vai pēc vārda *minūte* saīsinājuma liekams punkts?**

Vārdu *minūte* var saīsināt divējādi: starptautiskais saīsinājums ir *min* (bez punkta), latviskais – *min.* (ar punktu). Līdzīgi arī sekundes saīsinājumi: *s* (bez punkta) un *sek.* (ar punktu). Pareizi ir abi varianti, ieteikums – vienā tekstā tos nejaukt un lietot konsekventi. (*Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 26. lpp.)

2009. gads

- Kā pareizi lietojamas atstarpes gadu un datumu pierakstos?
- Kad lietojams punkts aiz romiešu cipara?
- Kā pareizi rakstāms pulksteņlaiks latviešu valodā?
- Vai latviešu valodā decimāldaļu atdalīšanai lieto punktu?
- Kad ar komatiem atdala vārdus **savukārt** un **respektīvi**?

- **Kā pareizi lietojamas atstarpes gadu un datumu pierakstos?**

Šis ir gadījums, kad rakstībā jāievēro atstarpes. Lai nebūtu pārpratumu, vēlams likt tā saucamo saistīto atstarpi, kas panākama, vienlaikus uz datora tastatūras nospiežot *Shift*, *Ctrl* un atstarpes taustiņu. Tā ir izmantojama, piemēram, starp vārda iniciāli un uzvārdu, gadu un datumu pierakstos, dažos saīsinājumos (u. c., u. tml., š. g.), skaitliskos daudzumos, kas norādīti procentos (10 %), jo tas ļauj ciparam vai nosaukuma daļai palikt vienā rindā, nesadalot tekstu tā, ka cipars vai nosaukuma daļa paliek vienā rindā, bet procentu zīme vai nosaukuma otra daļa tiek pārnesta uz nākamo rindu. (*Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata*. Rīga : Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006, 69. lpp.)

- **Kad lietojams punkts aiz romiešu cipara?**

Aiz romiešu cipara punktu liek tad, ja šis cipars atrodas tekstā nodaļas (vai citas teksta daļas) nosaukuma priekšā, piemēram,

I. Vispārīgi noteikumi

II. Definīcijas

(*Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata*. Rīga : Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006, 69. lpp.)

- **Kā pareizi rakstāms pulksteņlaiks latviešu valodā?**

Pulksteņlaiku parasti pieraksta šādi: **plkst. 18.00** vai **plkst. 18.⁰⁰** (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 108. lpp.). Ietverot pulksteņlaikā arī sekundes, aiz minūtēm un punkta raksta arī sekundes, piemēram, 11.57.05.

- **Vai latviešu valodā decimāldaļu atdalīšanai lieto punktu?**

Decimāldaļu atdalīšanai lieto komatu, nevis punktu, piemēram, **Ls 10,5**, nevis *Ls 10.5* (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 116. lpp.). Savukārt daudzciparu skaitļu atdalīšanai nelieto ne punktu, ne komatu, jo tas var radīt tikai pārpratumus. Skaita vieglākai uztveršanai ciparus mēdz grupēt pa trīs (virzienā no labās puses uz kreiso), tūkstošus, miljonus utt. atdalot ar atstarpī un ņemot vērā, ka viens skaitlis divās rindās nav dalāms, piem., 1 373 743 104. (Krūmiņa, V., Skujiņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga : 2002, 96. lpp.)

- **Kad ar komatiem atdala vārdus savukārt un respektīvi?**

Vārds **savukārt** ir adverbciāls iespraudums. Ar komatiem atdala iespraustus apstākļa vārdus, *pirmkārt, manuprāt, mūsaprāt, savukārt* u. c., kas rāda runas objektu secīgumu vai uzsver runātāja attieksmi pret izsacījumu, piemēram, *Bet principiālai rīcībai pa priekšu iet pareizi spriedumi, kuri, savukārt, atkarīgi no dzīves uzskatu plašuma un dziļuma*. Ja minētajiem vārdiem teikumā ir apstākļu vai izteicēja funkcija, bet ne modāla iesprauduma funkcija, tos ar komatiem neatdala, piemēram, *Kā labticīgs, tā jaunticīgs valdītājs savukārt ir tiesīgs prasīt no īpašnieka, lai tas viņam atlīdzina*. (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zinātne, 1969, 232. lpp.)

Vārds **respektīvi** atdalāms ar komatiem, ja tas lietots ar nozīmi «tas ir», «proti» un ievada paskaidrojošu iespraudumu, kas konkretizē vai paskaidro iepriekš nosaukto jēdzienu. Komats vajadzīgs arī aiz paskaidrojošā iesprauduma, piemēram, *Īsais stāsts, respektīvi, stāsts plašākajā nozīmē, pakārt sev arī noveli. Literatūra, respektīvi, daiļliteratūra, kā viena no sabiedriskās apziņas formām līdzīgi zinātnei un citiem ideoloģijas veidiem atspoguļo īstenību*. Vārda **respektīvi** priekšā komats vajadzīgs arī tad, ja tas ievada teikuma komponentu vai ir uz tā robežas: *Saskaitot tumšākās joslas, varam uzzināt, cik gadu ir zivij, respektīvi, cik rudeņu tā pārdzīvojusi*.

Ja vārds **respektīvi** lietots ar šķiramā saikļa «vai» nozīmi un piesaista vārdu, kas nosauc nevis iepriekš minēto parādību citā vārdā, bet gan iepriekš minētajai līdzīgu vai nozīmē tuvu parādību, vārda **respektīvi** priekšā komats nav liekams un te neveidojas paskaidrojošais iespraudums, tā ka pievienotā vārda resp. vārdu savienojuma pieturzīme nav vajadzīga, piemēram, .. *manuskripts jāpārstrādā respektīvi jāizlabo vai jāpapildina, lai to varētu nodot Latvijas Valsts izdevniecībai*. (Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga : Zinātne, 1969, 248.–249. lpp.)

2008. gads

- Kādos gadījumos aiz vārda **lūdzu** ir liekams komats?
- Vai vārds **respektīvi** atdalāms ar komatu?

- **Kādos gadījumos aiz vārda lūdzu ir liekams komats?**

Latviešu valodā ir jāšķir darbības vārda *lūgt* lietojums 1. personas formā **lūdzu** no izsaukmes vārda **lūdzu!** lietojuma.

Izsaukmes vārdu **lūdzu** lieto, lai izteiktu lūgumu, pamudinājumu, aicinājumu bezpersoniskā formā, arī lai lūgumam, pamudinājumam, aicinājumam piešķirtu pieklājīgu, laipnu izteiksmi:

Lūdzu, pieņemiet mani darbā! Lūdzu, aizveriet durvis! Lūdzu, nedaudz uzgaidiet!

Izsaukšanas vārdu **lūdzu** atdala ar komatu un parasti lieto izsaukuma teikumā, kur darbības vārds ir pavēles izteiksmē.

Savukārt darbības vārda **lūdzu** 1. personas forma teikumā saistās vai nu ar darbības vārda nenoteiksmi, piemēram:

lūdzu pieņemt mani darbā,

vai ar lietvārdu akuzatīvā, piemēram:

es lūdzu palīdzību, lūdzu informāciju.

○ **Vai vārds respektīvi atdalāms ar komatu?**

No paskaidrojošās vārdu grupas ievadītājsvārds **respektīvi** ar komatiem no pārējās grupas vārdiem atdalāms, ja tam ir nozīme 'tas ir, proti':

*Lakstīgalas pusbrālis, **respektīvi**, melnais purva strazds, arī ir liels dziedātājs.*

No pārējiem vārdiem **respektīvi** neatdala, ja tam ir saikļa 'vai' nozīme, piemēram:

romāns **respektīvi** stāsts, poēma **respektīvi** balāde.